

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ХОРЕОГРАФІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE EFFECTIVE DEVELOPMENT OF CHOREOGRAPHIC ABILITIES OF PRESCHOOL CHILDREN

У статті визначено актуальність упровадження хореографії в систему сучасної української дошкільної освіти як важливого складника фізичного, духовного, художнього розвитку дитини, її оздоровлення та подальшої успішної соціалізації. Авторами розкрито теоретичні та методичні основи організації та проведення хореографічної роботи з дітьми дошкільного віку, особливості врахування вікових характеристик дітей у хореографічній діяльності, сформульовано завдання та визначено зміст хореографічної роботи. Названі методичні вимоги до проведення хореографічних занять, особливості роботи хореографа з підбору танцювального репертуару та методи роботи над постановкою танців. Також проаналізовано проблеми розвитку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку на початковому етапі навчання основ хореографії. Хореографічні здібності дітей розглядаються як складне багаторівневе утворення, у структурі якого можна виділити такі базові компоненти, як: інтелектуально-творчий потенціал, музично-рухові можливості та комплекс мотиваційно-індивідуальних якостей. Розглянуто психолого-педагогічні умови, що сприяють ефективності розвитку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку.

У дошкільному віці створюються передумови для залучення дітей до занять хореографією з метою їх всебічного і гармонійного розвитку. До передумов залучення дітей до занять хореографією з метою їх всебічного та гармонійного розвитку належать такі як: зміни в психічному розвитку (удосконалення рухової пам'яті, узгодження сприймання з практичними діями, розвиток образного мислення та репродуктивної уяви, зростання усвідомленості та довольності рухів); зміни у фізичному розвитку (розвиток кістково-м'язової системи та рухової функції, покращення показників рухових якостей (швидкості, гнучкості, спритності), збільшення темпів морфо-функціонального розвитку, зростання фізичної працездатності); зростання інтересу до виконавських видів мистецтва; інтенсивний розвиток музичного сприймання, музично-рухового виконавства та художньо-творчих здібностей.

Ключові слова: діти дошкільного віку, хореографічне мистецтво, хореографічні

здібності, інтелектуально-творчий потенціал, музично-рухові можливості.

In the article the urgency of introduction of choreography in the system of modern Ukrainian preschool education as an important component of physical, spiritual, and artistic development of the child's recovery and further successful socialization. The author reveals the theoretical and methodical bases of organization and conducting of dance work with children of preschool age, especially given the age characteristics of children in choreographic activities, defined objectives and defined the content of choreographic work. Named methodological requirements for the conduct of dance classes, features the work of choreographer for the selection of dance repertoire and working methods on the production of dance. Also analyzes the problems of development of choreographic skills of children of preschool age at the initial stage of learning the basics of choreography. The choreographic abilities of children considered as a complex multi-level education, the structure of which is possible to allocate following basic components: intellectual-creativity, music and movement capabilities and the complex motivational and personal qualities. Considered psycho-pedagogical conditions of efficiency of development of choreographic skills of children of preschool age.

At preschool age are prerequisites for attracting children to dance for their comprehensive and harmonious development. To factor in attracting children to dance for their full and harmonious development are the following: changes in mental development (improvement of motor memory, co-ordination of perception and practical action, the development of creative thinking and reproductive imagination, the growth of awareness and self-regulation of movements); changes in physical development (development of the musculoskeletal system and motor function improvement of motor qualities (speed, flexibility, agility), increase the pace of morpho-functional development, growth, physical performance); the growth of interest in the performing arts; intensive development of musical perception, music and movement music and creativity.

Key words: children of preschool age, choreographic art, choreographic abilities, intellectual and creative potential, musical and motor abilities.

УДК 159:793.3:373.2.016(477.82)(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-2-31>

Царик Т.М.,

викладач хореографічних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

Боремчук Л.І.,

методист, викладач педагогіки
Луцького педагогічного коледжу

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним із напрямів розвитку українського дошкільля нині стало визначення місця предметів варіативного циклу в системі дошкільної освіти. Відповідно до нової редакції Базового компонента дошкільної освіти варіантна частина презентує освітні лінії «Комп'ютерна грамота», «Іноземна мова», «Хореографія», «Шахи» [1, с. 5]. Останнім часом намітилася позитивна тенденція до проведення хореографічних занять у дошкільних установах

України. У зв'язку з цим важливим є використання доступного потенціалу танцювального мистецтва для всебічного розвитку дошкільнят, орієнтація на систему масового залучення дітей до танцювальної діяльності, запобігання копіюванню змісту та методики хореографічної роботи із самодіяльних колективів [6, с. 12].

Соціально-економічні зміни у всіх сферах життя суспільства привели до зміни ціннісних орієнтацій в освіті. Провідною метою освіти стає не

обсяг засвоєних знань та умінь, а гармонійний різнобічний розвиток особистості, що дає можливість реалізації унікальних можливостей людини, підготовка дитини до життя, її психологічна і соціальна адаптація. Для досягнення гармонії в розвитку дитини не менше уваги необхідно приділяти її естетичному, моральному й фізичному вдосконаленню, не можна залишати без уваги й розвиток емоційної сфери особи.

У сучасному вихованні дітей одним з актуальних питань є сформованість мінімально достатнього та необхідного рівня освітніх компетенцій дитини перших років життя, що забезпечує її повноцінний психофізичний та особистісний розвиток і психологічну готовність до навчання у школі.

Важливу роль у процесі виховання дошкільників відіграє хореографія, тому що танець за своєю природою є синтетичним видом мистецтва, який поєднує в собі духовно-культурний і тілесно-культурний компоненти, що сприяє різнобічному розвитку людини.

Творчий потенціал дітей залежить від тієї бази знань, які вони набувають у дошкільних освітніх установах. Хореографічне мистецтво є частиною дієвого засобу формування творчих якостей особистості. Танець містить у собі розвиток можливостей розумового, естетичного й етичного виховання дітей, розвиток координації їхніх рухів, пластики, граціозності та гнучкості, є засобом розвитку творчих здібностей дітей [4, с. 27].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання проведення хореографічних занять з дошкільнятами розглядалися багатьма авторами (С. Акішев, Г. Березова, Г. Сайкіна, А. Фомін, А. Шевчук та ін.). Автори детально вивчали завдання, зміст, методи роботи з дітьми, висвітлювали вимоги до танцювального репертуару тощо. На виховних можливостях хореографічного мистецтва наголошували видатні українські митці: В. Верховинець, П. Вірський, К. Василенко та інші. Специфіка розвиваючого впливу хореографічного мистецтва на особистість дитини була об'єктом вивчення А. Мессерера, Т. Вячеслової, Г. Уланової, Т. Баришнікова, В. Захарова, А. Волинського та інших. Теоретики хореографічної педагогіки (Г. Березова, Л. Богаткова, В. Верховинець, П. Коваль, А. Фомін, А. Шевчук) вважають, що залучення дітей до танцювального мистецтва є важливим для духовного збагачення, творчого розвитку й формування необхідних моральних та фізичних якостей. Особливо актуальною ця проблема є на етапі дошкільної освіти як першооснови соціокультурного становлення особистості.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури показав, що в дитячій хореографії досліджувалися особливості виховного потенціалу хореографії загалом та культурологічного значення дитячого танцю зокрема (П. Коваль,

А. Тараканова, А. Фомін, Ю. Хижняк); використання традицій народної хореографії (Т. Бадмаєва, К. Василенко, К. Геворгян, А. Жолтаєва, А. Шевчук); музично-ритмічний розвиток дітей як складова частина хореографічного навчання (Т. Бабаджан, Н. Ветлугіна, А. Зіміна, М. Палавандішвілі, С. Руднева, К. Тарасова та інші); особливості дитячої танцювальної творчості (Р. Акбарова, С. Акішев, Є. Голікова, О. Горшкова, Р. Плавник); диференційований підхід до засвоєння дітьми танцювальної культури на основі створення синкретичної атмосфери мистецтва (Т. Морозова, Ю. Ушакова, Б. Юсов та інші). Є низка науково-педагогічних досліджень, у яких хореографія розглядається як один із допоміжних засобів фізичного, розумового, морального виховання дітей дошкільного й молодшого шкільного віку (Н. Власова, В. Грінер, Л. Дзержинська, М. Кольцова, Ф. Рац, А. Фомін).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Під час вивчення цієї теми розв'язувалися такі завдання:

- розкрити психологічні особливості розвитку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку;
- з'ясувати психолого-педагогічні умови ефективного формування хореографічних здібностей.

Мета статті – теоретичне обґрунтування значимості хореографії в системі дошкільної освіти.

Творчий потенціал дитини яскраво виявляється в художньо-естетичній діяльності, зокрема в активному освоєнні нею мистецтва. Займаючись різними його видами, дитина вчиться сприймати художні образи, прагне самостійно відтворювати свої уявлення в звуках, рухах, фарбах і на цій основі фантазує, створює нові образи, комбінуючи їх із відомими елементами (Л. Виготський). Однак інтерес до мистецтва з'являється в дитини не від народження, він формується під впливом середовища, умов суспільного життя та цілеспрямованого виховання. Отже, концепція виховання та розвитку через мистецтво не обмежується ознайомленням дітей з його творами чи їх сприйманням, а пропонує передусім активне включення дітей у художню діяльність. Хореографічне мистецтво посідає в реалізації такого підходу одне із цільних місць. Завдяки своїм специфічним функціям воно розвиває в дітей емоційно-виразну пластику рухів, пробуджує відчуття гармонії, образне сприймання музики, ритму, володіння моторикою власного тіла, забезпечує інтелектуальний та творчий розвиток.

Виклад основного матеріалу. Початок дошкільного віку прийнято співвідносити з кризою трьох років. До цього часу, якщо розвиток в ранньому віці проходив нормально, дитина стає спритнішою, легко бігає, стрибає, м'яч ловить одразу двома руками й міцно притискає його до грудей, а в два роки вона цього не вміла. Фізично дитина стала міцнішою. Звичайно, тепер турбота про здоров'я і подальший фізичний розви-

ток малюка не менш актуальні. Але він став більш самостійним, його рухи відрізняються більшою координацією й упевненістю. Фізичний розвиток дітей-дошкільнят іде вже не так нестримно, як було в ранньому віці. Це закономірно, оскільки тепер для зростаючого організму потрібне зміцнення кісткової системи, м'язів, ритмічне функціонування всіх життєво важливих систем організму. Природа мудро стабілізує темп розвитку, готуючись до наступного «стрибка», який відбувається в 7 років.

Можливість висловити свої почуття в танці, уважно слухаючи музику, сприяє емоційному, духовному, фізичному розвитку дошкільника.

Під час організації та проведення хореографічних занять із дітьми дошкільного віку доцільно використовувати танцювальні вправи різної спрямованості: пантомімічні (виразні рухи, пози, жести, міміку); танцювальні (рухи народно-сценічного, класичного, історико-побутового та сучасного танців); колективно-порядкові (фігурні та композиційні перешикування); корекційні (партнерні та коригуючі рухи); музично-ритмічні (завдання на емоційне сприймання музики, музично-рухову координацію рухів та розвиток уваги, передачу ритмічного малюнка); творчі (імітаційні рухи, творчі ігри та завдання) [3, с. 54].

Поряд із навчальними завданнями на заняттях з хореографії слід вирішувати і виховні. Так, виконання рухів дає змогу впливати на формування вольових якостей (наполегливості, організованості, дисциплінованості, витримки), а взаємодія хлопчиків та дівчат під час танцю сприяє засвоєнню навичок культури поведінки та спілкування (вміння запросити на танок та подякувати партнеру після його закінчення). Особливу увагу під час заняття слід звертати на хлопців, стимулюючи їхній інтерес не тільки мужніми темами танцювального репертуару, а й підвищеним фізичним навантаженням.

Духовна культура танцювального мистецтва в широкому плані спрямована на залучення дітей до загальнолюдських культурних цінностей, а у вузькому – на розвиток художнього смаку та емоційних проявів дитини, виховання позитивних форм поведінки та спілкування, формування навичок психорегуляції.

Усі педагоги-хореографи в один голос стверджують, що перший етап навчання хореографії має проходити в дошкільному віці. Обґрунтовують вони це тим, що, по-перше, діти готові фізично до занять танцями, по-друге, цей вік характеризується основами розвитку психічних процесів, по-третє, дошкільний вік – це період, у якому починає розвиватися творча уява. Останнє є найважливішою умовою опанування основ акторської майстерності, яка своєю чергою є складником першого етапу навчання хореографії [5, с. 17].

В основу першого етапу навчання необхідно покласти ігровий початок. Ідеться про те, щоб зробити гру органічним компонентом заняття. Гра під час навчання танцю не має бути винагородою або відпочинком після нелегкої або нудної роботи, скоріше праця виникає на ґрунті гри, стаючи її сенсом і продовженням.

У навчальній хореографічній діяльності бажано використовувати вправи, спрямовані на наслідування. Для дошкільників цікаво відтворювати, наслідувати, наприклад, ходу тварин чи птахів. Такі заняття потребують правильного вибору педагогом різних способів стимуляції образної та моторної пам'яті дітей. Зокрема, можна рекомендувати попереднє читання оповідань, коротеньких уривків про тварин, розгляд малюнків за допомогою наочного допоміжного матеріалу. Такий спосіб готує дітей до відтворення характерних рухів, пластики, дій, зображення окремих тварин і птахів. На хореографічних заняттях широко використовується вправа на кошачий крок, що стимулює розвиток пластичності, грації. Подобається дітям наслідувати й рух поїзда, автомобілів, політ літака. Творча активність може починатися з наслідування. Наслідування – це не копіювання, а орієнтація на зразок. Воно сприяє розвитку своєрідності та індивідуальності дитини [4, с. 79].

Вікові особливості розвитку хореографічних здібностей нерозривно пов'язані з етапами загального становлення особистості дитини. Ранній прояв здібностей означає наявність природних даних для їх розвитку. Проте розвиток хореографічних здібностей в індивідуальному плані не досліджувався. Цікаво відзначити, що реакція на музику виявляється у дитини в 9–10 місяців, а ритмічний елемент музики викликає у дитини рухи тіла, тупотіння ніжками в перші місяці другого року життя. Спочатку цей процес відбувається хаотично, але дуже швидко він повністю може збігатися з пульсом музики.

У дітей дошкільного віку активно йде процес оволодіння тілом, рухами, формування їхньої моторної сфери. Виявити схильність до хореографічної діяльності в цьому віці важко. Оскільки здорова дитина весь час перебуває в русі. На заняттях у хореографічних дитячих колективах успішно розвивається чуття ритму, пластичність, виразність рухів. Діти, у яких розвинені різноманітні м'язові рухи, більш здатні гармонійно розвиватися. Завдяки пошуку варіантів руху танцю, способів його виконання вдосконалюється мислення, пам'ять, уява, воля. У ході відтворення руху через активізацію психомоторних процесів іде побудова образу й відображення його у свідомості дитини [5, с. 208].

Даючи загальну характеристику дитині дошкільного віку, слід зазначити, що її розвиток здійснюється за декількома напрямками. Можна

виділити розвиток фізичний, розумовий, естетичний, моральний, розвиток емоцій, волі, інтелекту, розвиток діяльності як форми життєвої активності. У кожному з названих напрямів спостерігається динаміка в становленні дитини як істоти соціальної. До 6–7 років формується готовність до систематичного навчання в школі.

Відповідно до статі діти різні за темпераментом, за характером, що вже склався з набутого життєвого досвіду. Усі ці відмінності націлюють вдумливого вихователя на диференційований підхід до організації виховання. Увага до розвитку дитини, врахування її індивідуальних особливостей можуть творити дива.

На жаль, часто диференційовано-індивідуальний підхід розуміється тільки як «швидка допомога» дітям, що відстають у розвитку. Однак увага потрібна кожній дитині. Не меншою мірою вона потрібна здібним, талановитим дітям.

Досвід роботи з дітьми в навчанні мистецтва танцю показав, що в кожній дитині закладений величезний емоційний, творчий, фізичний потенціал. Завдання хореографа – створити умови для його розкриття й розвитку.

Людина – це багатогранна особистість, яка володіє певним набором різних здібностей.

Творчі здібності – це індивідуальні особливості, якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду. Вони є сплавом багатьох якостей. І питання про компоненти творчого потенціалу людини залишається досі відкритим, хоча зараз є декілька гіпотез, що стосуються цієї проблеми. Незважаючи на відмінність підходів до її визначення, дослідники одноставно виділяють творчу уяву та якість творчого мислення як обов'язкові компоненти творчих здібностей [2, с. 7].

Одним із найважливіших чинників творчого розвитку дітей є створення умов, що сприяють формуванню їхніх творчих здібностей. Виділяють такі умови їхнього розвитку, як: ранній фізичний розвиток, створення обстановки випереджаючого розвитку, забезпечення максимальної напруги сил під час виконання творчих завдань, надання дитині свободи, комфортна психологічна обстановка тощо.

Висновки. Виходячи з багаторічного практичного досвіду роботи з дітьми та вивчення науково-методичної літератури, можна зробити висновок про те, що розвиток і формування хореографічних здібностей дітей дошкільного віку є важливою проблемою хореографічної загальноосвітньої підготовки, одним з її основних пріоритетів, що свідчить про принципову важливість всебічного психологічного її дослідження.

Сучасний стан вивчення хореографічних здібностей можна охарактеризувати як етап пошуку

шляхів і методів, які б давали змогу розкривати й розвивати здібності кожної дитини. Виявлено, що специфіка хореографічного мистецтва полягає в тому, що зміст будь-якого танцювального твору та його художній образ розкриваються завдяки пластичності людського тіла, з'ясовано, що основу хореографічної обдарованості становлять окремі психологічні або психофізичні якості, їх комплексне поєднання.

Складниками хореографічних здібностей дітей дошкільного віку є такі: а) їхній інтелектуально-творчий потенціал (взаємозв'язок конвергентного та дивергентного мислення, здатність індивіда до аналітико-синтетичної діяльності, вміння знаходити нові, оригінальні та нестандартні вирішення рухових завдань); б) музично-рухові можливості (загальна пізнавально-рухова активність як основна умова пластично-емоційної виразності, почуття ритму, високий рівень розвитку сенсорних процесів, художньо-естетична спрямованість пошукової діяльності); в) комплекс мотиваційно-особистісних властивостей (емоційно забарвлений інтерес до хореографічного мистецтва, енергійність, висока працездатність та висока мотивація досягнень).

Умовою цілісного формування хореографічних здібностей дітей на початковому етапі навчання є спеціально організована система формувальних вправ, спрямованих на розвиток як базових компонентів досліджуваних здібностей, так і певної множини особистісних властивостей, які необхідні для актуалізації музично-рухового та інтелектуально-творчого потенціалу дітей.

Рівень розвитку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку ґрунтується на врахуванні певних психолого-педагогічних умов: реалізації принципу доступності та послідовності; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, їхніх інтересів та потреб; залучення дітей до такої хореографічної діяльності, яка вимагає проявлення хореографічних здібностей у комплексі; цілісного формування всіх структурних компонентів зазначених здібностей; емоційно-рухового та мотиваційного забезпечення процесу їх розвитку; застосування дієвих методів навчання, що активізують образно-асоціативне мислення, уяву, фантазію, поглиблюють та збагачують вербальні інтерпретації й хореографічні імпровізації дітей; забезпечення психологічного контакту та атмосфери творчої взаємодії; спрямованості завдань на розвиток самостійності дітей дошкільного віку.

Таким чином, мистецтво танцю доступне для вивчення будь-якій дитині незалежно від її природних даних та віку. Проте чим раніше дітей залучити до мистецтва хореографії, тим ефективнішими будуть не тільки їхні творчі досягнення, а й роль у суспільному житті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В. та ін. ; наук. кер. А.М. Богуш. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Воронцова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми: погляди на визначення здібностей та обдарованості. *Способи діагностики обдарованості, практичні методи*. 2006. № 25–28. С. 5–25.
3. Годовський В.М. Теорія і методика роботи з дитячим хореографічним колективом : методичні рекомендації, лекції, навчальна програма / Годовський В.М., Арабська В.І. Рівне : РДГУ, 2000. 76 с.
4. Мартиненко О.В. Методика хореографічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2009. 156 с.
5. Мартиненко О.В. Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом (дошкільний вік) : навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.020202 «Хореографія». Бердянськ : Видавець БДПУ, 2014. 301 с.
6. Шевчук А.С. Дитяча хореографія: програма та навчально-методичне забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3–7 років : навчально-методичний посібник. Київ : Шкільний світ, 2008. 128 с.